

RAQAMLI DIPLOMATIYANING XALQARO-HUQUQIY ASOSLARI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI

Sunnatillayev Sunnatilla Suhrob o'g'li

Mustaqil tadqiqotchi

E-mail: botirsamiyev803@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada raqamli diplomatiyaning zamonaviy xalqaro huquq tizimidagi o'rni, uning shakllanish bosqichlari va normativ-huquqiy asoslari kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqotda raqamli diplomatiyani tartibga soluvchi xalqaro shartnomaviy, odat-huquqiy hamda "yumshoq huquq" (soft law) manbalari tizimlashtirilib, ularning amaliyotdagi samaradorlik darajasi va mavjud huquqiy bo'shliqlar aniqlangan. 1961-yilgi Diplomatik munosabatlar to'g'risidagi Vena konventsiyasining raqamli sharoitda qo'llanilishi muammolari, Birlashgan Millatlar Tashkiloti doirasidagi kiberxavfsizlik bo'yicha normativ jarayonlar (GGE, OEWG, Global Digital Compact), shuningdek mintaqaviy tajriba (Yevropa Ittifoqi, Fransiya) tahlil etilgan. O'zbekistonning raqamli diplomatiya sohasidagi milliy siyosati va huquqiy bazasi alohida ko'rib chiqilgan. Tadqiqot yakunida raqamli diplomatiyaning xalqaro-huquqiy tartibga solinishini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: raqamli diplomatiya, xalqaro huquq, kiberxavfsizlik, davlat suvereniteti, diplomatik huquq, Vena konventsiyasi, yumshoq huquq, virtual elchixona, Global Digital Compact, multistakeholderizm.

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ЦИФРОВОЙ ДИПЛОМАТИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИХ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ

Суннатиллаев Суннатилла Сухроб угли

Независимый исследователь

Электронная почта: botirsamiyev803@gmail.com

Аннотация. В настоящей статье осуществлён комплексный анализ места цифровой дипломатии в современной системе международного права, этапов её формирования и нормативно-правовых основ. В исследовании систематизированы договорные, обычно-правовые и «мягко-правовые» (soft law) источники, регулирующие цифровую дипломатию, определены степень их практической эффективности и существующие правовые пробелы. Проанализированы проблемы применения Венской конвенции о дипломатических сношениях 1961 года в цифровых условиях, нормотворческие процессы Организации Объединённых Наций в сфере кибербезопасности (ГПЭ, РГОС, Глобальный цифровой договор), а также региональный опыт (Европейский союз, Франция). Отдельно рассмотрены национальная политика и правовая база Республики Узбекистан в области цифровой дипломатии. По итогам исследования разработаны научно обоснованные предложения по совершенствованию международно-правового регулирования цифровой дипломатии.

Ключевые слова: цифровая дипломатия, международное право, кибербезопасность, государственный суверенитет, дипломатическое право, Венская конвенция, мягкое право, виртуальное посольство, Глобальный цифровой договор, мультистейкхолдеризм.

INTERNATIONAL LEGAL FOUNDATIONS OF DIGITAL DIPLOMACY AND PROSPECTS FOR ITS IMPROVEMENT

Sunnatillayev Sunnatilla Suhrob ugli

Independent researcher

E-mail: botirsamiyev803@gmail.com

Abstract. This article provides a comprehensive analysis of the place of digital diplomacy within the contemporary system of international law, the stages of its formation, and its normative-legal foundations. The study systematizes the treaty-based, customary, and soft-law sources regulating digital diplomacy, identifying both their practical effectiveness and existing legal gaps. Particular attention is paid to the challenges of applying the 1961 Vienna Convention on Diplomatic Relations under digital conditions, to normative processes within the United Nations on cybersecurity (GGE, OEWG, the Global Digital Compact), and to regional experience (the European Union, France). The national policy and legal framework of Uzbekistan in the field of digital diplomacy are examined separately. The study concludes with scientifically grounded proposals for improving the international legal regulation of digital diplomacy.

Keywords: digital diplomacy, international law, cybersecurity, State sovereignty, diplomatic law, Vienna Convention, soft law, virtual embassy, Global Digital Compact, multistakeholderism.

KIRISH. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi zamonaviy diplomatiya institutini tubdan o'zgartirmoqda.¹ XXI asr diplomatiyasi endi faqat elchixonalar va an'anaviy muzokaralar bilan chegaralanmay, ijtimoiy tarmoqlar, videokonferensiyalar, elektron hujjat aylanishi va raqamli konsullik xizmatlarini qamrab olgan yaxlit tizimga aylandi. Bu jarayon xalqaro muloqotni tezlashtirsa-da, mavjud xalqaro-huquqiy institutlar — birinchi navbatda 1961-yilgi

¹Diplo Foundation. Digital diplomacy in 2026: Geopolitics, new topics & tools. — URL: <https://www.diplomacy.edu/topics/digital-diplomacy/> (murojaat sanasi: 08.08.2026).
SJIF: 5.051

Diplomatik munosabatlar to'g'risidagi² va 1963-yilgi Konsullik munosabatlari to'g'risidagi³ Vena konventsiyalari — zimmasiga hali yechilmagan huquqiy savollarni yuklamoqda.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, raqamli diplomatiya amaliyoti huquqiy tartibga solinishdan ilgarilab ketmoqda. Kiberxavfsizlik sohasidagi normalar asosan majburiy kuchga ega bo'lmagan “yumshoq huquq” hujjatlari — BMT Bosh Assambleyasi rezolyutsiyalari, hukumatlararo ekspertlar guruhi (GGE) va Ochiq turdagi ishchi guruh (OEWG) hisobotlari⁴, davlatlarning siyosiy deklaratsiyalari shaklida mavjud. Bu esa kiber makondagi javobgarlik, yurisdiksiya va suverenitet masalalarida yagona huquqiy tushuncha shakllanishiga to'sqinlik qiladi.

O'zbekiston Respublikasi uchun mavzu alohida amaliy ahamiyatga ega. “Yangi O'zbekiston” taraqqiyot strategiyasi⁵ va “O'zbekiston — 2030” strategiyasi⁶ doirasida mamlakat tashqi siyosati faollashtirilib, raqamli diplomatiya vositalari muntazam qo'llanilmoqda. Bunday sharoitda milliy qonunchilikni xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish dolzarb ilmiy-amaliy vazifaga aylanadi.

Tadqiqotning maqsadi — raqamli diplomatiyaning xalqaro-huquqiy asoslarini tizimli tahlil qilish, normativ bo'shliqlarni aniqlash va takliflar ishlab chiqishdan iborat. Metodologiya qiyosiy-huquqiy, tizimli-strukturaviy, formal-yuridik va tarixiy-huquqiy tahlilga asoslangan. Ilmiy yangiligi — tartibga solishni

²Diplomatik munosabatlar to'g'risidagi Vena konventsiyasi, 1961 yil 18 aprel // UNTS. — 1964. — 500-jild. — B. 95.

³Konsullik munosabatlari to'g'risidagi Vena konventsiyasi, 1963 yil 24 aprel // UNTS. — 1967. — 596-jild. — B. 261.

⁴UNIDIR. Training on Norms, International Law and Cyberspace. — 2026. — URL: <https://unidir.org/> (murojaat sanasi: 08.08.2026).

⁵O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-son Farmoni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. — URL: <https://lex.uz/docs/-5841063>

⁶“O'zbekiston — 2030” strategiyasi doirasidagi rasmiy hujjatlar va tahliliy materiallar. — 2026.

gibrid (hard law va soft law elementlarini uyg'unlashtirgan) model asosida takomillashtirish konsepsiyasini ishlab chiqishdan iborat.

ASOSIY QISM (MUHOKAMA VA NATIJA). Ilmiy adabiyotda “raqamli diplomatiya”, “elektron diplomatiya” va “kiber diplomatiya” tushunchalari ko‘pincha bir-birining o‘rnida qo‘llaniladi, biroq mazmunan farqlanadi.⁷ Kiber diplomatiya kiberxavfsizlik va kiber makondagi xatti-harakat normalarini muvofiqlashtirishga qaratilgan bo‘lsa, raqamli diplomatiya tashqi siyosiy vazifalarni hal etishda raqamli vositalardan foydalanishning barcha shakllarini qamrab oladi.

Xalqaro huquq nuqtayi nazaridan uni ikki o‘lchamda ko‘rib chiqish mumkin: an’anaviy diplomatik institutlarning raqamli shaklda faoliyat yuritishi, ya’ni “virtual elchixona” konsepsiyasi; hamda kiberxavfsizlik, raqamli iqtisodiyot va internet boshqaruvi masalalari bo‘yicha muzokaralar olib borish. Ikkala o‘lcham ham amaldagi diplomatik huquq normalarining raqamli sharoitga moslashtirilishini talab qiladi.

Raqamli diplomatiya mustaqil institut sifatida shakllanish bosqichida bo‘lib, u diplomatik huquq, xalqaro axborot huquqi va kiberxavfsizlik huquqi tutashgan nuqtada joylashadi. Bu holat tartibga solishning o‘ziga xos xususiyatlarini keltirib chiqaradi: normalarning aksariyati tavsiyaviy xarakterga ega; tartibga solish predmeti tez o‘zgaruvchan texnologik muhit bilan bog‘liq; nodavlat sub’ektlar jarayonda faol ishtirok etadi.

Raqamli diplomatiyaning huquqiy poydevorini, avvalambor, 1961- va 1963-yilgi Vena konventsiyalari tashkil etadi.⁸ Ular diplomatik vakolatxonalarning daxlsizligi, rasmiy yozishmalar maxfiyligi va aloqa erkinligi tamoyillarini

⁷Legal aspects of digital diplomacy // Law and World. — 2023. — URL: <https://lawandworld.ge/>

⁸Qarang: 2- va 3-izohlar.

belgilagan bo'lsa-da, raqamli aloqa vositalari va kiber hujumlardan himoyalaniish masalalarini bevosita nazarda tutmaydi. Shu sababli ushbu normalarni keng talqin qilish (masalan, "rasmiy yozishma"ga elektron xabarlarini kiritish) yoki qo'shimcha protokol qabul qilish zarurligi bo'yicha munozaralar davom etmoqda.

BMT doirasida kiberxavfsizlik bo'yicha ikki asosiy jarayon shakllangan: hukumatlararo ekspertlar guruhi va Ochiq turdagi ishchi guruh.⁹ Ular natijasida davlatlarning kiber makondagi mas'uliyatli xatti-harakati bo'yicha freymvork shakllantirilgan bo'lib, unga xalqaro huquqning kiber makonga qo'llanilishi, ixtiyoriy me'yorlar va ishonch choralari kiradi. Biroq bu freymvork majburiy shartnoma emas, balki siyosiy kelishuv asosidagi tavsiyalar to'plamidir.

2024-yilda qabul qilingan "Kelajak pakti" va uning ilovasi — Raqamli global kelishuv (Global Digital Compact) raqamli hamkorlik bo'yicha birinchi keng qamrovli BMT hujjati hisoblanadi.¹⁰ U ochiq va xavfsiz raqamli kelajak tamoyillarini hamda ko'p sub'ektki boshqaruv yondashuvini mustahkamlaydi, ammo yuridik majburiy emas. Doktrinal manbalar orasida esa Tallinn qo'llanmasi alohida o'rin tutadi: u suverenitet, kuch ishlatmaslik va aralashmaslik tamoyillarining kiber operatsiyalarga qo'llanilishi bo'yicha eng nufuzli talqin sifatida tan olingan.¹¹

Mintaqaviy darajada eng izchil tartibga solish Yevropa Ittifoqi doirasida shakllangan. Kiber diplomatiya vositalar to'plami (Cyber Diplomacy Toolbox) zararli kiber faoliyatga qarshi hamjihatlikdagi javob choralari, jumladan cheklovchi choralarni qo'llash mexanizmini nazarda tutadi; EEAS strategiyasi esa

⁹UNIDIR. Ko'rsatilgan manba (4-izohga qarang).

¹⁰United Nations. Global Digital Compact, "Kelajak pakti" ilovasi. — 2024.

¹¹Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations / NATO CCDCOE. — Cambridge, 2017.

internet boshqaruvi va raqamli huquqlarga oid normalarni ishlab chiqishda faol ishtirokni belgilaydi.¹²

2001-yilgi Budapesht konventsiyasi kiber makondagi huquqbuzarliklarga qarshi kurashning yagona majburiy xalqaro shartnomasi bo‘lib, davlatlararo huquqiy yordam tartibini belgilaydi,¹³ biroq raqamli diplomatiyaning institutsional jihatlarini qamrab olmaydi. Milliy darajada Fransiya, Germaniya va boshqa davlatlar raqamli tashqi siyosat strategiyalarini qabul qilgan; xususan, Fransiya strategiyasi boshqaruv, iqtisodiyot va xavfsizlik ustunlariga asoslanadi.¹⁴ Bunday hujjatlar siyosiy maqomda bo‘lib, xalqaro-huquqiy majburiyat yaratmaydi.

Amaliyotda raqamli diplomatiya telefon va videokonferensiya muzokaralari, elektron notalar almashinuvi, raqamli konsullik xizmatlari hamda ijtimoiy tarmoqlar orqali ommaviy diplomatiya shakllarida namoyon bo‘lmoqda. Masalan, O‘zbekiston Prezidentining 2024-yilda xorijiy davlat rahbarlari bilan qariyb 44 marta telefon orqali muzokara olib borgani¹⁵ va shu davrda 264 dan ortiq xalqaro hujjat imzolangani¹⁶ bunday vositalar ahamiyatining ortib borayotganini ko‘rsatadi. Biroq telefon muzokaralari natijasida erishilgan kelishuvlarning yuridik kuchi aniq tartibga solinmagan.

Sohadagi tartibga solish asosan majburiy bo‘lmagan hujjatlar orqali amalga oshirilmoqda. Bu moslashuvchanlikni ta‘minlasa-da, ijro nazorati va sanksiya tizimi yo‘qligi sababli normalarning amaliy samaradorligini pasaytiradi va nazariyada “normativ bo‘shliq” sifatida baholanadi.

¹²EEAS. Digital Diplomacy. — URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/digital-diplomacy_en

¹³Convention on Cybercrime, Yevropa Kengashi, 2001 yil 23 noyabr, ETS No. 185.

¹⁴Legal aspects of digital diplomacy // Law and World. — 2023 (7-izohga qarang).

¹⁵O‘zbekistonning faol diplomatiyasi: 2025-yil // Dunyo axborot agentligi. — URL: <https://dunyo.info/>

¹⁶Yangi O‘zbekiston diplomatiyasi: jadal va samarali qadamlar // uzembassy.uk. — URL: <https://www.uzembassy.uk/news/1451>

Kiber makonning transchegaraviy tabiati hududiy suverenitet tushunchasiga jiddiy sinov bo‘lmoqda. Bitta kiber operatsiya bir necha davlat infratuzilmasidan foydalangan holda amalga oshirilishi mumkin, bu esa qaysi davlat yurisdiksiyasi qo‘llanilishi va javobgarlik kimga yuklatilishi masalalarida noaniqlik keltirib chiqaradi; attributsiya mezonlari bo‘yicha ham yagona yondashuv shakllanmagan.

Yana bir muammo — yirik texnologiya korporatsiyalarining global raqamli infratuzilma ustidan amalda nazoratga ega bo‘lishi. Ular ko‘pincha milliy qonunchilik doirasidan tashqarida faoliyat yuritadi, bu esa davlatlarning raqamli suvereniteti va shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish vakolatlarini cheklaydi.¹⁷ Shu bilan birga, ushbu sub’ektlarni normativ jarayonlarga jalb etmaslik samarasiz normalar yaratilishiga olib keladi. Bu ziddiyat “davlat-markazli” va “ko‘p sub’ekтли” modellar o‘rtasidagi doktrinal bahsning asosini tashkil etadi.

Yevropa Ittifoqi tajribasi mintaqaviy institutsional muvofiqlashtirish — yagona vositalar to‘plami va hamjihatlikdagi javob choralari mexanizmi orqali — normalarning amaliy samaradorligini oshirishning muqobil yo‘li bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi.¹⁸ Bunday model universal konsensusga erishish qiyin bo‘lgan sharoitda “quyidan yuqoriga” yondashuv orqali odat huquqi normalarining shakllanishiga hissa qo‘shadi.

O‘zbekistonda raqamli diplomatiya “Yangi O‘zbekiston”ning taraqqiyot strategiyasi va “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi doirasida faol rivojlantirilmoqda. Tashqi siyosat ko‘p vektorli va pragmatik xarakter kasb etib, bunda davlat rahbarining telefon muzokaralari, elektron hujjat almashinuvi va

¹⁷Triwahyuni D. et al. International Law and Cyber Technology // PENA JUSTISIA. — 2025. — Vol. 24, No. 1.

¹⁸EEAS. Ko‘rsatilgan manba (12-izohga qarang).

xalqaro tadbirlarni raqamli formatda tashkil etish muhim o‘rin egallamoqda; davlat xizmatlarini raqamlashtirish borasida ham izchil ishlar olib borilmoqda.¹⁹

Shu bilan birga, milliy qonunchilikda “raqamli diplomatiya” tushunchasi va uning huquqiy maqomi alohida belgilanmagan; bu soha umumiy raqamlashtirish va tashqi siyosatga oid hujjatlar doirasida bilvosita tartibga solinadi. Bu holat milliy darajada ham huquqiy asoslarni aniqlashtirish zarurligini ko‘rsatadi.

1. Diplomatik huquqning asosiy shartnomalariga qo‘shimcha protokol ishlab chiqish. 1961-yilgi Vena konventsiyasiga raqamli aloqa vositalari, elektron rasmiy yozishmalar va “virtual elchixona” maqomini belgilovchi protokol qabul qilish immunitet va daxlsizlik tamoyillarining raqamli sharoitga moslashishini ta’minlaydi.

2. Gibril tartibga solish modelini rivojlantirish. Universal majburiy konventsiya qabul qilish murakkab bo‘lgani sababli, majburiy normalar (kritik infratuzilmaga hujumni taqiqlash) bilan moslashuvchan mexanizmlarni (ishonch choralari, hisobotlilik) uyg‘unlashtirgan bosqichma-bosqich model maqsadga muvofiqdir.

3. Attributsiya va javobgarlik mezonlarini standartlashtirish. Kiber operatsiyalarni davlatga nisbat berishning umumiy tan olingan dalillash mezonlarini ishlab chiqish davlatlararo ishonchni mustahkamlaydi va asossiz ayblovlar xavfini kamaytiradi.

4. Nodavlat sub’ektlarni institutsional jarayonlarga tizimli jalb etish, ya’ni texnologiya korporatsiyalari va fuqarolik jamiyatini normativ muzokaralarga maslahat maqomida jalb etuvchi doimiy mexanizmni institutsionalizatsiya qilish.

¹⁹O‘zbekiston Fanlar akademiyasi axborotnomasi. — 2026. — № 1 (19).
SJIF: 5.051

5. Mintaqaviy hamkorlikni kengaytirish. Markaziy Osiyo va Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi doirasida raqamli diplomatiya va kiberxavfsizlik bo'yicha mintaqaviy kelishuv loyihasini ishlab chiqish universal konsensusgacha bo'lgan bo'shliqni to'ldiradi.

6. O'zbekiston uchun milliy tavsiyalar. Milliy qonunchilikda "raqamli diplomatiya" va "virtual konsullik xizmatlari" tushunchalarini mustahkamlash, Tashqi ishlar vazirligi tizimida raqamli diplomatiya bo'yicha institutsional mexanizm tashkil etish, kiberxavfsizlik normalari bo'yicha milliy pozitsiyani shakllantirib, uni BMT jarayonlarida izchil ilgari surish tavsiya etiladi.

XULOSA. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli diplomatiya zamonaviy xalqaro munosabatlarning ob'ektiv shakllanayotgan yo'nalishi bo'lib, uning huquqiy tartibga solinishi ko'p qatlamli, ammo tizimlashtirilmagan tuzilishga ega. Diplomatik huquqning klassik institutlari raqamli voqelikka to'liq moslashtirilmagan, universal normalar esa asosan majburiy bo'lmagan xarakterga ega.

Muammoni bartaraf etish uchun gibrid yondashuv zarur: qisqa muddatda mavjud mexanizmlarni kuchaytirish, uzoq muddatda esa qo'shimcha protokollar orqali majburiy normativ bazani shakllantirish maqsadga muvofiqdir. O'zbekiston uchun bu jarayon faol tashqi siyosatni huquqiy jihatdan mustahkamlash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Diplomatik munosabatlar to'g'risidagi Vena konventsiyasi, 1961-yil 18-aprel.

2. Konsullik munosabatlari to'g'risidagi Vena konventsiyasi, 1963-yil 24-aprel.
3. Kiberjinoyatchilikka qarshi Budapesht konventsiyasi (Convention on Cybercrime), Yevropa Kengashi, 2001-yil.
4. United Nations, Global Digital Compact, annexed to the Pact for the Future, UN General Assembly, 2024.
5. UNIDIR, Framework for Responsible State Behaviour in Cyberspace, 2026.
6. Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations, NATO CCDCOE, Cambridge University Press.
7. EEAS, EU Cyber Diplomacy Toolbox and Digital Diplomacy materials.
8. Legal aspects of digital diplomacy, Law and World journal, 2023.
9. Triwahyuni D. va b. International Law and Cyber Technology // PENA JUSTISIA. — 2025. — Vol. 24, No. 1.
10. Diplo Foundation, Digital diplomacy in 2026: Geopolitics, new topics and tools, tahliliy materiallar.
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni.
12. "O'zbekiston — 2030" strategiyasi doirasidagi rasmiy hujjatlar va tahliliy materiallar.
13. O'zbekistonning faol diplomatiyasi: 2025-yil // Dunyo axborot agentligi.
14. Yangi O'zbekiston diplomatiyasi: jadal va samarali qadamlar // uzembassy.uk.
15. O'zbekiston Fanlar akademiyasi axborotnomasi. — 2026. — № 1 (19).